

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Dumitru Stăniloae”
Școala Doctorală de Teologie

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

SFÂNTUL TEODOR STUDITUL -IMNOGRAF LITURGIC

Îndrumător științific: Prof.Univ.Dr.Pr. Viorel SAVA
Doctorand: Arhid. Stelian GHEORGHIASA

Iași
2026

Cuprins

Introducere.....	3
Motivația alegerii temei	4
Obiectivele și metodologia cercetării	4
Stadiul cercetării.....	6
Concluziile cercetării.....	11
Cuprinsul tezei de doctorat <i>in extenso</i>.....	13
Referințe bibliografice	19

Introducere

Imnografia ocupă un loc central în viața liturgică a Bisericii. În cadrul cultului divin, imnul are rolul de a înfrumuseța slujba, dar și pe acela de a face înțelesurile credinței mai adânci și mai ușor de interiorizat. În el se întâlnesc, într-o formă deosebită, rugăciunea, doctrina, memoria liturgică și experiența duhovnicească a corpului eclesial. De aceea, cercetarea marilor imnografi nu înseamnă doar redescoperirea unor autori importanți ai literaturii bisericești, ci și o mai bună înțelegere a modului în care Biserica și-a formulat, a cântat și a transmis propria sa teologie.

În acest orizont se înscrie și prezenta lucrare, dedicată Sfântului Teodor Studitul, una dintre cele mai complexe și mai puternice personalități ale Bizanțului de la sfârșitul secolului al VIII-lea și începutul secolului al IX-lea. Cunoscut mai ales ca mare egumen al Mănăstirii Studion, apărător al cultului sfințelor icoane și reformator al vieții monahale, Sfântul Teodor Studitul este, în același timp, și autorul unei opere literare vaste, în cadrul căreia dimensiunea imnografică ocupă un loc deloc neglijabil. Cu toate acestea, tocmai această latură a personalității și activității sale a rămas, de multe ori, în plan secund, atât în prezentările generale, cât și în cercetările de specialitate, mai ales în spațiul teologic românesc.

Tema de față pornește din nevoia de a recupera această dimensiune insuficient valorificată și de a-l vedea pe Sfântul Teodor Studitul în calitatea sa de imnograf liturgic. O asemenea perspectivă nu urmărește să minimalizeze celelalte aspecte ale operei și personalității sale, ci, dimpotrivă, să le integreze într-o imagine completă. În cazul Sfântului Teodor, imnografia nu poate fi desprinsă de experiența monahală, de rigoarea dogmatică, și de contextul istoric în care a trăit. Imnele sale se nasc într-un mediu liturgic și ascetic bine definit, poartă amprenta sensibilității studite și exprimă o teologie care nu rămâne la nivelul formulării conceptuale, ci se transformă în rugăciune, cântare, chemare la pocăință și mărturisire a credinței.

Lucrarea urmărește să pună în lumină atât locul Sfântului Teodor Studitul în tradiția imnografică bizantină, cât și contribuția sa concretă la dezvoltarea poeziei liturgice a Bisericii. În acest sens, cercetarea are în vedere mai multe planuri: prezentarea contextului general al imnografiei bizantine și al mediului studit, analiza biografiei și operei sale, inventarierea și evaluarea critică a compozițiilor atribuite lui, precum și evidențierea principalelor teme teologice care străbat creația sa imnografică. În același timp, teza încearcă să răspundă și unor probleme particulare de atribuire sau de autenticitate, acolo unde tradiția manuscrisă și bibliografia modernă nu oferă întotdeauna soluții unanime.

Importanța unei asemenea cercetări ține de înțelegerea mai profundă a raportului dintre teologie și cult în tradiția bizantină. În opera teodoriană, aceste două dimensiuni nu se află una lângă alta, ci se întrepătrund firesc. Tocmai de aceea, studiul său ca innograf liturgic poate contribui la o mai bună înțelegere a modului în care experiența ascetică, viața comunitară și expresia liturgică se susțin reciproc în viața Bisericii.

Prin urmare, actuala lucrare urmărește să pună în lumină innografia Sfântului Teodor Studitul, acolo unde logica teologică și experiența liturgică nu rămân simple idei, ci devin rugăciune și cântare a Bisericii.

Motivația alegerii temei

Alegerea acestei teme a venit, mai întâi, dintr-o apropiere personală de lumea innografiei bisericești și de frumusețea textelor liturgice. Imnele liturgice ale Bisericii mi-au descoperit, dincolo de frumusețea lor poetică și muzicală, un mod viu și profund de a exprima credința, rugăciunea, pocăința și nădejdea. În timp, interesul meu s-a îndreptat în mod firesc spre autorii care au dat formă acestui limbaj al cultului, iar între ei figura Sfântului Teodor Studitul mi s-a părut deosebit de importantă. M-a interesat nu numai persoana lui, ci și opera sa, stilul său, accentele pe care le pune în imne și felul în care experiența ascetică și viața liturgică se întâlnesc în creația lui. Cu alte cuvinte, această temă a pornit și din dorința sinceră de a-l cunoaște mai bine pe Sfântul Teodor tocmai acolo unde el vorbește poate cel mai viu: în innografia sa.

Pe lângă această motivație personală, a existat și un motiv de ordin științific. În teologia liturgică românească, Sfântul Teodor Studitul nu a fost cercetat până acum în mod amplu și direct din perspectiva innografiei sale. De cele mai multe ori, el este prezentat ca teolog al icoanei, ca apărător al Ortodoxiei sau ca reformator al vieții monahale, ceea ce este firesc și important. Totuși, latura sa de innograf liturgic a rămas mult mai puțin valorificată. Tocmai această lipsă m-a făcut să consider că tema merită abordată mai atent. Mi s-a părut important ca opera sa innografică să fie adusă în prim-plan și cercetată ca atare, nu doar amintită în treacăt. În acest sens, lucrarea de față încearcă să răspundă unei nevoi reale de cercetare și să recupereze o dimensiune esențială a personalității și operei Sfântului Teodor Studitul.

Obiectivele și metodologia cercetării

Prin actuala lucrare de cercetare ne propunem să descoperim personalitatea și opera Sfântului Teodor Studitul din perspectiva de innograf liturgic. În acest context, lucrarea de față urmărește să pună în lumină tocmai această latură a activității sale, arătând că innografia nu

reprezintă un domeniu marginal al operei teodoriene, ci unul dintre locurile în care se întâlnesc în mod deosebit teologia, cultul, experiența ascetică și responsabilitatea eclesială.

Obiectivul principal al cercetării este, așadar, acela de a justifica și demonstra statutul Sfântului Teodor Studitul de inmograf în sens deplin, prin reconstituirea și analizarea operei sale inmografice, prin plasarea acesteia în contextul tradiției studite și prin evidențierea conținutului teologic mărturisit în imnele sale. În mod concret, teza urmărește mai multe direcții convergente. Mai întâi, ea caută să așeze contribuția Sfântului Teodor în continuitatea dezvoltării inmografiei bizantine până la epoca studiților, pentru a arăta în ce cadru istoric, liturgic și teologic poate fi înțeleasă opera sa. Apoi, încearcă să evidențieze raportul dintre biografia sa, experiența exilurilor, activitatea de egumen și profilul său de autor bisericesc, pornind de la convingerea că inmografia sa nu poate fi citită separat de experiența sa eclesială concretă. În același timp, lucrarea acordă un loc important mediului de la Mănăstirea Studion, privit nu doar ca fundal biografic, ci ca adevărat spațiu generator de cultură liturgică, de tradiție manuscrisă și de creație inmografică. În fine, cercetarea urmărește inventarierea, analizarea și evaluarea corpusului inmografic atribuit Sfântului Teodor, precum și punerea în evidență a principalelor sale axe teologice: dimensiunea mariologică, teologia Crucii și a Învierii, pnevmatologia, eshatologia și dimensiunea liturgico-experiențială a imnelor.

În strânsă legătură cu aceste obiective, lucrarea și-a propus și o serie de clarificări punctuale, necesare unei cercetări riguroase. A fost urmărită, astfel, delimitarea cât mai atentă a compozițiilor care pot fi atribuite Sfântului Teodor, cu conștiința faptului că tradiția manuscrisă și bibliografia modernă nu sunt întotdeauna unanime. Din acest motiv, cercetarea nu a preluat în mod automat toate atribuțiile vehiculate în literatura de specialitate, ci a încercat să le verifice, pe cât a fost posibil, prin confruntarea surselor, a edițiilor și a repertoriilor inmografice. Tot aici se înscrie și discutarea unor chestiuni particulare, precum problema atribuirii Prohodului Domnului sau a unor tricântări și canoane a căror transmitere ridică semne de întrebare. Prin aceasta, teza nu urmărește doar să adune informații, ci și să propună o evaluare critică, prudentă și cât mai bine fundamentată a locului real ocupat de Sfântul Teodor în istoria inmografiei bizantine.

Metodologic, cercetarea se sprijină pe o abordare istorico-teologică, liturgică și filologică, necesară prin însăși natura subiectului. Dimensiunea istorică a fost indispensabilă pentru reconstituirea contextului în care a activat Sfântul Teodor: mediul constantinopolitan, reforma studită, controversile iconoclaste, relațiile cu autoritatea imperială și cu ceilalți actori ai vieții bisericești. Fără acest cadru, opera sa ar risca să fie desprinsă de situațiile concrete care au generat-o și i-au dat formă. Dimensiunea teologică a vizat analiza conținutului doctrinar și

spiritual al imnelor, pornind de la premisa că poezia liturgică bizantină este, în mod esențial, o formă de teologie cântată. În acest sens, textele au fost citite ca expresii ale credinței Bisericii și ale experienței sale liturgice. Dimensiunea liturgică a fost necesară pentru a înțelege locul concret al compozițiilor în cărțile de cult și în ritmul slujbelor, iar dimensiunea filologică a intervenit acolo unde era nevoie de verificarea atribuirilor, de interpretarea terminologiei sau de raportarea la ediții, manuscrise și cataloage de specialitate.

În planul practic al cercetării, metodologia a presupus mai întâi un studiu bibliografic amplu, atât în literatura românească, cât și în cea străină, cu accent pe lucrările dedicate lui Teodor Studitul, mediului studit, reformei liturgice bizantine și tradiției innografice a Triodului, Penticostarului și Mineiului. Acestui nivel i s-a adăugat consultarea unor surse primare și ediții de texte, precum și confruntarea lor cu repertoriile și cataloagele innografice. Analiza a fost apoi completată de o lectură tematică și comparativă a compozițiilor, urmărindu-se atât specificul limbajului și al stilului, cât și accentul teologic dominant al imnelor. Atunci când a fost necesar, cercetarea a recurs și la comparații cu alți innografi bizantini sau cu alte medii liturgice, pentru a evidenția mai limpede specificul contribuției teodoriene.

În cele din urmă, metodologia adoptată răspunde și unei opțiuni de fond a întregii teze: aceea de a evita atât prezentarea pur descriptivă, cât și afirmațiile insuficient controlate critic. Cercetarea nu și-a propus să amplifice artificial rolul Sfântului Teodor Studitul, ci să-i evidențieze contribuția reală, acolo unde izvoarele și tradiția liturgică o confirmă. Tocmai de aceea, demersul s-a dorit deopotrivă fidel surselor, atent la context și deschis unei interpretări teologice care să respecte caracterul eclesial al innografiei. În această lumină, teza își propune să contribuie la o mai bună cunoaștere a operei teodoriene, cât și la recuperarea unei dimensiuni esențiale a tradiției bizantine.

Stadiul cercetării

În ansamblu, receptarea Sfântului Teodor Studitul, atât în spațiul occidental, cât și în cel răsăritean, a fost orientată mai ales spre profilul său de teolog al icoanei sau de înnoitor al vieții monahale. Această perspectivă explică și faptul că tratatele de patrologie nu îl așază, de regulă, între autorii prezentați explicit la capitolul dedicat innografilor.

În bibliografia străină, una dintre lucrările de referință este monografia abatelui Marin, apărută la începutul anilor 1900¹. Valoarea acesteia constă, în bună măsură, în bogăția documentară, autorul folosind numeroase pasaje din scrisorile și catehezele studite, ceea ce

¹ L'abbé MARIN, *Saint Théodore Stoudite*, Librairie Victor Lecoffre, Paris, 1906.

conferă expunerii consistență și contact direct cu sursele. Totuși, lectura propusă de Marin este puternic marcată confesional, întrucât îl interpretează pe Sfântul Teodor ca pe unul dintre ultimii mari susținători ai prerogativelor papale. În această cheie sunt puse în valoare anumite texte studite pentru a susține idei precum rolul papei de criteriu ultim al ortodoxiei, caracterul deplin al sinodalității doar în prezența episcopului Romei sau acceptarea implicită, în Răsărit, a unei forme de infailibilitate papală. Aceste interpretări, care depășesc cadrul cercetării de față, au fost reluate și de alți teologi, de multe ori pornind de la aceleași texte, citite însă într-o logică asemănătoare.

Dintre cercetătorii care s-au ocupat în mod temeinic de mediul studit și de înnoirea promovată aici, un loc aparte îl ocupă Julien Leroy, preot și monah benedictin. Studiile sale² dedicate vieții monahale de la Studion rămân de mare folos, mai ales prin atenția acordată concretului vieții de obște. În mod deosebit, lucrarea sa despre viața cotidiană a monahului studit oferă o imagine detaliată și bine articulată a modului în care era organizată comunitatea, așa cum a fost gândită și pusă în lucrare de egumenul Teodor.

În spațiul slav, o contribuție importantă este reprezentată de ampla lucrare a lui Alexey Dobroklonskij, apărută la Odesa, în două volume, în anii 1913–1914³. Aceasta rămâne una dintre lucrările semnificative dedicate personalității și operei starețului Teodor, mai ales prin interesul acordat contextului istoric și eclesial al activității sale. Studiul acesti lucrări monumentale este centrat pe persoana, activitatea și moștenirea Sfântului Teodor Studitul, în strânsă legătură cu marile crize bisericești și politice ale secolelor VIII–IX. Sunt urmărite mai întâi contextul istoric general, degradarea vieții ecleziale, nevoia de reformă și controversa iconoclastă, analizată atât din punct de vedere doctrinar, cât și în raport cu politica imperială și reacția Bisericii. Pe acest fundal sunt prezentate izvoarele pentru cunoașterea vieții Sfântului, apoi biografia sa propriu-zisă: originea, educația, intrarea în monahism, relațiile cu autoritățile bisericești și rolul său în conflictele epocii. Un loc important îl ocupă reforma monahală studită, cu accent pe organizarea vieții de obște, disciplina ascetică și formarea monahilor, precum și activitatea sa teologică și literară, în special corespondența.

² Julien LEROY: „La réforme studite”, în: *Il monachismo orientale*, (OCA 153), Roma, 1958, pp. 181-214; „Les capitula ascetica de S. Théodore Studite”, în: *Revue d'ascétique et de mystique*, 27, 1951, pp. 175-176; „La vie quotidienne du moine studite”, în: *Irénikon*, 27 (1954), pp. 21-50; „Saint Théodore Studite”, în: *Théologie de la vie monastique. Études sur la Tradition patristique*, 49, (1961), Paris, pp. 423-436; „Le cursus canonique chez saint Théodore Studite”, în: *Ephemerides Liturgicae*, (68 0954), pp. 5-19; „Un nouveau témoin de la Grande Catéchèses de saint Théodore Studite”, în: *Revue des Etudes Byzantines*, 15 (1957), pp. 73-88; „Un témoin ancien des Petites Catéchèses de Théodore Studite”, în: *Scriptorium*, 15 (1961), pp. 36-60.

³ Aleksander Pavlovič DOBROKLONSKIJ, Прп. Феодор, исповедник и игумен Студийский (*Sfântul Teodor, egumenul Studionului*), vol. 1, Ed. «Экономическая» типография, Odessa, 1913.

În același registru, doar că în dimensiune mai modestă, se încadrează și Alice Gardner⁴. Această doamnă a realizat una din lucrările clasice dedicate Sfântului Teodor Studitul. Cartea are un pronunțat caracter biografic și istoric, prezentând viața, activitatea și contextul eclesial și politic al Sfântului Teodor Studitul, și include, în partea finală, și o listă a scrierilor sale publicate. Chiar dacă nu insistă în mod special asupra dimensiunii iconografice, lucrarea rămâne valoroasă prin amplitudinea perspectivei și prin locul ei de referință în bibliografia modernă dedicată lui Teodor Studitul

O altă contribuție importantă aparține lui Irénée Hausherr, care a publicat în limba franceză un studiu temeinic, apărut la Institutul Pontifical Oriental din Roma, în anul 1926. Lucrarea este valoroasă mai ales pentru că pune în lumină dimensiunea ascetică și umană a personalității studite, pornind direct de la catehezele sale⁵. Deosebit de utilă este și ediția critică a lui Paul Speck⁶, importantă pentru studiul iambilor și pentru analiza stilului, limbajului și tehnicii literare a lui Teodor.

Între numele relevante în cercetarea noastră trebuie menționat și Charles van de Vorst, care a consacrat mai multe studii mediului studit. Dintre acestea, un loc aparte îl are studiul dedicat *Catehezelor mici ale Sfântului Teodor*, prin care este evidențiat rolul catehezei în organizarea și viața duhovnicească a comunității monahale⁷.

În anul 1981, la St. Vladimir's Seminary Press, a apărut lucrarea semnată de Catherine P. Roth⁸, consacrată Sfântului Teodor Studitul, importantă pentru sinteza pe care o oferă asupra vieții și activității sale. De asemenea, trebuie amintită și cartea lui Roman Cholij⁹, publicată în 2008, utilă în mod special pentru înțelegerea felului în care idealul sfințeniei este articulat în contextul rânduiei monahale studite.

Pentru cercetarea de față sunt deosebit de utile și lucrările care privesc mai direct fundalul iconografic și liturgic al epocii. Dintre acestea se remarcă Egon Wellesz¹⁰, Theoni

⁴ Alice GARDNER, *Theodore of Studium – His life and Times*, University of Wisconsin – Madison, London, 1905.

⁵ Irénée HAUSHERR, *Saint Théodore Studite: l'homme et l'ascète*, Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1926.

⁶ Paul SPECK, *Theodoros Studites. Jamben auf verschiedene Gegenstände. Einleitung, kritischer Text, Übersetzung und Kommentar*, Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1968.

⁷ Charles van de VORST: „La Petite Catéchèse de S. Théodore Studite”, în: *Analecta Bollondiana*, 33 (1914), pp. 31-51; Charles Van de VORST, „La translation de S. Théodore Studite et de S. Joseph de Thessalonique” în: *Analecta Bollondiana*, 32 (1913), pp. 27-62.

⁸ ST. THEODORE THE STUDITE, *On the Holy Icons*, trad. de C. P. ROTH, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1981.

⁹ Roman CHOLIJ, *Theodore the Stoudite. The ordering of holiness*, Oxford University Press, 2009

¹⁰ Egon WELLESZ, *A history of Byzantine music and hymnography*, Second Edition revised and enlarged, Oxford at the Clarendon Press, London, 1962;

Kollyropoulou¹¹, Eutichios Tomaidakis¹², Theodoros Xydis¹³, Oliver Strunk¹⁴, Svetlana Poliakova¹⁵, Svetlana Kujumdžieva¹⁶. În același registru trebuie menționată și lucrarea lui Thomas Pott¹⁷, folositoare mai ales pentru aspectele care țin de reformă liturgică și de evoluția formelor imnografice în Bizanț.

În ultimii ani Sfântul Teodor Studitul începe să fie analizat mai atent și din perspectiva operei sale imnografice, nu doar ca teolog al icoanei sau reformator al monahismului. În această direcție se remarcă în mod special Kaklamanos¹⁸, care acordă un loc important imnografiei studite și o cercetează în legătură cu tradiția liturgică, cu transmiterea manuscrisă și cu problema autenticității textelor.

În bibliografia teologică românească, Sfântul Teodor Studitul a fost abordat mai ales din perspectivă biografică, ascetică, monahală și dogmatică. Preocuparea pentru persoana marelui stareț de la Studion începe de pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Athanasie Dincă¹⁹ are o lucrare relativ scurtă cu privire la viața și opera sfântului. Amintim aici și nume precum L. Streza²⁰, M. Corugă²¹ și I. Ică²² care are un studiu introductiv foarte bun, la traducerea lucrării despre sfintele icoane.

Două lucrări, zicem noi, mai importante în domeniu aparțin Părintelui Dorin-Gabriel Pandele²³ care abordează tema reformei studite, dar și alte subiecte. Iar a doua lucrare se află

¹¹ Theoni KOLLYROPOULOU, *Περὶ τοῦ προβλήματος τῆς β' φῶδης τῶν κανόνων* (Despre problema Odei a II-a), Atena, 2012.

¹² Eutichios TOMAIDAKIS, *Ἀσματα τοῦ Τριωδίου. Ἐρανισθέντα ἐκ κωδίκων τῆς Κάτω Ἰταλίας* (Cântările Triodului), vol. II, Atena, 1995.

¹³ Theodoros XYDIS, *Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία*, Ed. Nikodēmos, Atena, 1978

¹⁴ Oliver STRUNK, „The Antiphons of the Oktoechos”, în: *Essays on Music in the Byzantine World*, New York, W. W. Norton & Company, 1977.

¹⁵ Svetlana POLIAKOVA, *SIN 319 and Voskr 27 and the Triodion Cycle in the Liturgical Praxis in Russia during the Studite Period*, teză de doctorat în muzicologie, Universidade Nova de Lisboa, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Lisabona, 2009.

¹⁶ Svetlana KUJUMDZIEVA, *The hymnographic book of Tropologion: sources, liturgy and chant repertory*, Ed. Routledge, New York, 2018.

¹⁷ Thomas POTT, *Reforma liturgică bizantină*, trad. Cezar Login, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2019.

¹⁸ Demosthenes A. KAKLAMANOS, *Ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης καὶ τὸ ἀγιολογικὸν τοῦ ἔργου. Συμβολὴ στὴ μελέτῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας τῆς μεσοβυζαντινῆς περιόδου*, Teză de doctorat, Thessaloniki, 2016.

¹⁹ Athanasie DINCĂ, *Sfântul Teodor Studitul viața activitatea și operele sale*, Tipografia „Carpați”, București 1940.

²⁰ Drd. L. STREZA, „Aspectul dogmatic al cultului icoanei la Sfântul Teodor Studitul”, în: *Studii teologice*, an. XXIX, 1977, pp. 298-306.

²¹ Drd. Matei CORUGĂ, „Sfântul Teodor Studitul și opera sa în vechea literatură română”, în: *Studii Teologice*, nr. 9-10, 1972, pp. 726-731.

²² SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, *În apărarea sfintelor icoane – dosarul unei rezistențe teologice*, Studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. ICĂ jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2017.

²³ Pr. Dr. Dorin-Gabriel PANDELE, *Studion și Cluny. Înnoire și reformă în monahismul din răsărit și apus. Studiu istoric comparativ*, teză de doctorat, Ed. Episcopiei Dunării de jos, Galați, 2006.

sub numele lui Sebastian Nazâru²⁴ care pune accentul pe datoria de mărturisiri, înțeleasă din viața Sfântului Teodor.

La acestea se adaugă edițiile și traduceri românești din ultimii ani — *Catehezele mici*, *Catehezele mari*, *Cuvântările* — care au făcut accesibile în special dimensiunile ascetică, catehetică, omiletică ale operei sale. Cu toate acestea, este de remarcat faptul că, în teologia românească, imnografia Sfântului Teodor Studitul nu a constituit până în prezent obiectul unei cercetări de sine stătătoare, ample și sistematice.

Prin urmare, stadiul cercetărilor arată că personalitatea Sfântului Teodor Studitul a fost abordată din multiple perspective — dogmatică, ascetică, monahală, eclesiologică și istorică — însă dimensiunea sa imnografică nu a fost întotdeauna pusă în lumină cu aceeași insistență. Tocmai de aceea, o cercetare axată asupra lui ca imnograf liturgic se justifică nu doar prin interesul temei, ci și prin nevoia de a restabili un echilibru în receptarea uneia dintre cele mai importante figuri ale tradiției studite.

²⁴ Sebastian NAZÂRU, *Sfântul Theodor Studitul sau despre datoria de a mărturisi*, Ed. Omonia, București, 2008.

Concluziile cercetării

La finalul acestei cercetări, se poate spune că tema aleasă a permis reconstituirea profilului unui mare autor bizantin, precum și înțelegerea mai adâncă a felului în care innografia participă la viața teologică și liturgică a Bisericii. Demersul meu a urmărit înțelegerea locului Sfântului Teodor Studitul în tezaurul bogat al innografiilor Bisericii noastre dreptmăritoare. În lumina analizelor desfășurate pe parcursul tezei, această perspectivă se confirmă în chip convingător. Sfântul Teodor nu apare doar ca reformator al monahismului, nici numai ca mărturisitor al Ortodoxiei în vremea crizei iconoclase, așa cum este el mai mult cunoscut, ci și ca unul dintre cei care au contribuit în mod real la modelarea limbajului liturgic al Bizanțului și la adâncirea expresiei innografice a credinței Bisericii.

Primul capitol a arătat că innografia bizantină, înainte de a fi domeniu literar, este spațiu al mărturisirii eclesiale. De la rădăcinile sale scripturistice și până la maturizarea formelor clasice, ea se dezvoltă organic în interiorul cultului, ca expresie a credinței, a memoriei dogmatice și a experienței comunitare a Bisericii. În acest cadru, marii innografi anteriori studiilor au pregătit terenul pe care avea să înflorească mai târziu contribuția mediului studit. Astfel, locul Sfântului Teodor poate fi înțeles numai pe fundalul unei tradiții deja bogate, pe care el o asumă și o continuă într-o direcție proprie.

Capitolul al doilea a pus în evidență faptul că opera lui nu poate fi despărțită de biografia sa. Formarea într-un mediu familial evlavios, influența decisivă a Cuviosului Platon, experiența exilurilor, confruntările pentru apărarea dreptei credințe și pentru respectarea ordinii canonice, toate acestea au modelat o personalitate în care rigoarea, discernământul și responsabilitatea pastorală s-au unit împletit în mod armonios. De aceea, activitatea sa scrisă, inclusiv cea innografică, trebuie privită ca prelungire firească a slujirii sale eclesiale. La Sfântul Teodor, cuvântul scris, cateheza, epistola și imnul se nasc din aceeași conștiință a răspunderii înaintea lui Dumnezeu și înaintea comunității. Aici se află una dintre cheile de lectură ale întregii teze: innografia sa nu este produsul unei simple sensibilități poetice, ci rodul unei experiențe trăite în Biserică, în conflict, în nevoie și în fidelitate față de adevăr.

În capitolul al treilea am arătat că Mănăstirea Studion trebuie privită ca unul dintre marile centre ale culturii liturgice bizantine. Sub conducerea Sfântului Teodor, Studionul a devenit mai mult decât o mănăstire bine organizată. Ea a fost un spațiu în care viața de obște, ascultarea, cultul, cateheza, copierea manuscriselor și creația innografică s-au întâlnit într-o formă matură și rodnică. Aici innografia putem spune că era ca un limbaj firesc al comunității. Ea a exprimat ethosul studit, a transmis învățătura, a format memoria liturgică și a susținut

viața ascetică. Tot aici s-a văzut că Studionul a fost și mediul din care au răsărit numeroși autori de poezie bisericească, formând o veritabilă școală de creație liturgică. În acest sens, contribuția Sfântului Teodor trebuie înțeleasă și în raport cu această vatră spirituală și culturală.

Miezul tezei a fost atins în capitolul al patrulea, unde analiza operei innografice a Sfântului Teodor a făcut posibilă o evaluare mai precisă a contribuției sale. Rezultatul cel mai important este acela că amploarea și diversitatea compozițiilor atribuite lui confirmă locul său între innografii de prim rang ai tradiției bizantine. Chiar dacă tradiția manuscrisă impune uneori prudență și nu toate atribuțiile pot fi acceptate fără o verificare critică atentă, corpul de texte legat de numele său rămâne suficient de vast și de semnificativ pentru a susține concluzia că avem de-a face cu o operă de mare importanță. Mai mult decât atât, analiza a arătat că această operă nu trebuie evaluată doar cantitativ, ci și din perspectiva funcției ei liturgice și teologice. La Sfântul Teodor, imnul forma de interiorizare a adevărului credinței în ritmul slujbei. El reușește să dea expresie liturgică stărilor fundamentale ale vieții duhovnicești: pocăința, lacrimile, lupta cu patimile, nădejdea învierii, bucuria pascală sau lucrarea Duhului. Prin aceasta, innografia sa devine o adevărată pedagogie a inimii eclesiale.

Una dintre concluziile cele mai consistente ale cercetării este că originalitatea Sfântului Teodor nu trebuie căutată cu orice preț în inovația formală, ca și cum valoarea sa ar depinde de ruptura față de tradiție. Dimpotrivă, ceea ce îl definește este capacitatea de a asuma moștenirea anterioară, de a o ordona, de a o reactiva și de a o pune în slujba unei vieți liturgice și monahale intens trăite. Originalitatea lui este, prin urmare, una profund eclesială. În această lumină, locul său în teologia liturgică bizantină devine foarte clar. El contribuie la transformarea experienței ascetice în limbaj comun al rugăciunii Bisericii, făcând ca pocăința și lupta duhovnicească să devină conținut cântat al cultului. Aici se află una dintre cele mai prețioase contribuții ale sale.

Prin urmare, concluzia finală a acestei cercetări este că Sfântul Teodor Studitul trebuie recunoscut ca un innograf liturgic în sens deplin, adică drept un autor la care creația poetică, reflecția teologică, experiența ascetică și viața cultică a Bisericii se întâlnesc într-o sinteză deosebit de vie. În el, Biserica a avut nu doar un egumen și un mărturisitor, ci și un poet al adevărului liturgic, capabil să transforme teologia în rugăciune și rugăciunea în școală a vieții în Hristos.

Cuprinsul tezei de doctorat *in extenso*

I. CHIPURI DE IMNOGRAFI DE SEAMĂ. ABORDARE SINTETICĂ A EVOLUȚIEI IMNOGRAFIEI PÂNĂ ÎN PERIOADA AUTORILOR STUDIȚI

I.1. Noțiunea de imn	17
I.2. Chitară a Duhului - Sfântul Efrem Sirul	18
I.3. Dulcele cântăreț - Sfântul Roman Melodul	22
I.4. Poetul canoanelor - Sfântul Andrei Criteanul	25
I.5. Râul cel de aur - Sfântul Ioan Damaschin	27
I.6. Harpa Duhului - Sfânta Casiana	28
Concluzii	30

II. SFÂNTUL TEODOR STUDITUL. PORTRET BIO- BIBLIOGRAFIC

II.1. Viața Sfântului Teodor Studitul	37
II.1.1. Nașterea, copilăria, formarea Sfântului Teodor	37
II.1.1.1. Mama Sfântului Teodor – dragoste pilduitoare	38
II.1.1.2. Platon	41
II.2. Educația și formarea Sfântului Teodor	45
II.2.1. I-a studiat pe clasici?	47
II.2.2. Pregătirea teologică a Sfântului Teodor Studitul	48
II.2.3. Intrarea Sfântului Teodor în viața monahală	49
II.2.4. Primul exil al Sfântului Teodor (796-797)	52
II.2.5. Al doilea exil al Sfântului Teodor (809-811)	53
II.2.6. Cel din urmă surghiun al Sfântului Teodor (815-820)	55
II.2.7. Ultimii ani din viață ai Sfântului Teodor (820-826)	58
II.3. Profilul moral-duhovnicesc al „neadormitului stareț”	59
II.4. Sfântul Teodor: ascet, teolog și apărător al credinței	60

II.5. Modelele Sfântului Teodor Studitul	63
II.6. Relația Sfântului Teodor Studitul cu scaunul episcopal de la Roma	67
II.7. Opera	71
II.7.1. Scrieri polemice	72
II.7.2. Scrieri ascetice, liturgice și canonice	73
II.7.3. Scrieri omiletice	74
II.7.4 Cateheze	74
II.7.5. Epistole	76
II.8. Imnografia prăznirii Sfântului Teodor Studitul	78
II.9. Cunoașterea și receptarea Sfântului Teodor în viața Bisericii	83
II.9.1.Reprezentarea iconografică	86
Concluzii	88
 III. MĂNĂSTIREA STUDION ȘI CREAȚIA IMNOGRAFICĂ	 89
III.1. „Mănăstirea lui Studius” – scurtă sinteză istorică	89
III.2. Aspecte liturgice în Mănăstirea Studion	95
III.3. Cadrul religios și politic la debutul reformei studite	97
III.4. Geneza și caracteristicile tradiției liturgice Studite	100
III.4.1. Sursele documentare ale reformei liturgice studite	103
III.4.2. Fundalul liturgic al reformei studite și procesul de configurare a noii tradiții	105
III.4.3. Imnografia și rolul ei în reforma liturgică studită	107
III.5. Școala de imnografie de la Studion	109
III.5.1. Imnografii de la Studion	110
III.5.1.1. Anatolie	110
III.5.1.2. Antonie	110
III.5.1.3. Arsenie	111
III.5.1.4. Ciprian	112
III.5.1.5. Clement	113

III.5.1.6. Iosif Studitul	114
III.5.1.7. Alți imnografi studii	116
III.5.2. Contribuția studiilor la formarea Triodului	117
III.5.3 Caligrafia și copierea manuscriselor	120
III.5.4. Ecourile tradiției studite în spațiul răsăritean	122
III.5.4.1. Influența studiilor în lumea laică	122
III.5.4.2. Influența tradiției studite în Athos și Lavra Peșterilor	123
III.5.4.3. Influența tradiției studite în spațiul românesc	125
Concluzii	126

IV.OPERA IMNOGRAFICĂ A SFÂNTULUI TEODOR STUDITUL

IV.1 Imnografia Sfântului Teodor	129
IV.1.1 Kontakia	129
IV.1.2. Canoane	135
IV.1.2.1 Canoanele Triodului	135
IV.1.2.2 Canoanele Penticostarului	135
IV.1.2.3 Canoanele Mineiului	136
IV.1.3. Tricântări	137
IV.1.3.1. Tricântări ale Triodului	137
IV.1.3.2 Tricântări ale Penticostarului	140
IV.1.3.3 Tricântări suplimentare	141
IV.1.4. Tetraode	141
IV.1.5. Stihiri	142
IV.1.5.1 Stihiri din Minei	142
IV.1.5.2 Stihiri din Triod	147
IV.1.6. Stihirile Sedelnelor(Kathismata)	150
IV.1.6.1. Ale Triodului	150
IV.1.6.2. Ale Penticostarului	152
IV.1.7. Treptele Antifoanelor	154

IV.2 Stilul și limbajul Sfântului Teodor Studitul	159
IV.3. Teologia mărturisită în innografia Sfântului Teodor Studitul	160
IV.3.1. Mariologia	161
Context liturgic	161
IV.3.1.1 Pururea Fecioria Maicii Domnului – expresie liturgică a dogmei înrupării	162
a. Fecioria ante partum	163
b. Fecioria in partum	165
c. Fecioria post partum	166
IV.3.1.2. Theotokos – mărturisirea cântată a întrupării	168
IV.3.1.3 Maica Domnului – inima mijlocitoare a Trupului lui Hristos	171
a. Fundamentul ontologic al mijlocirii: unirea cu izvorul harului	172
b. Inima Bisericii: Maica Domnului ca mijloc de iradiere a Harului	173
IV.3.1.4 Maica Domnului: ocrotire și acoperământ	174
Concluzii	176
IV.3.2 Cruce și Înviere în imnele Sfântului Teodor Studitul	176
IV.3.2.1 Poetizarea prefigurărilor Sfintei Cruci în Vechiul Testament	178
IV.3.2.2 Antropologia ecleziastică – Adam căzut și mântuit prin Cruce	179
IV.3.2.3 Simbolismul crucii la patriarhi și prooroci	182
a. Iacov	182
b. Moise	182
c. Elisei	184
Concluzii	187

IV.3.3 Dimensiunea pnevmatologică în innografia Sfântului Teodor	
Studitul	188
Context liturgic	188
IV.3.3.1. Persoana Sfântului Duh revelată în innografia teodoriană	189
IV.3.3.2. Duhul Sfânt în viața Bisericii: Dimensiunea eclezială și liturgică	190
a. Duhul Sfânt, sfințitorul nevoinței ascetice	191
b. De la profeția Duhului la doxologia Bisericii	192
IV.3.3.3. Numirile Sfântului Duh	193
a. Mărturisirea sfințeniei și a dumnezeirii Duhului	193
b. „Domn al Domnului”	194
c. Duhul ca izvor al vieții	195
d. „Ospătător bogat”	196
e. „Duhule cel drept”	196
f. Lucrarea atotcuprinzătoare a Duhului	197
Concluzii	198
IV.3.4. Eshatologia și nădejdea Învierii	198
Context liturgic	199
IV.3.4.1. „Arată-i fiii zilei celei neînserate” – moartea în lumina eshatologică	200
a. Universalitatea morții	201
b. Rugăciunea Bisericii pentru cei adormiți	202
c. Antropologia Învierii	203
d. „Ziua cea neînserată”	205
Concluzii preliminare	205
IV.3.4.2. Înaintea feței Lui – viața adusă la lumină	206
a. A doua venire a lui Hristos	206

b. Cutremur nepovestit și frică va fi acolo – întâlnirea cu dreptatea dumnezeiască	207
c. Criteriul judecății	209
d. Nădejdea mântuirii	211
Concluzii	212
IV.4. Dimensiunea liturgico-experiențială în imnografia Sfântului Teodor Studitul	212
IV.4.1. „Sosit-a acum vremea nevoințelor...” – începutul luminat al călătoriei postului	213
IV.4.2. „Săvârșind alergarea bărbătește...” – întărirea în lupta postului	215
IV.4.3. „Să culegem flori dumnezeiești...” – roadele postului și urcușul spre teofanie	216
IV.4.4. „Astăzi se pune înaintea preasfânta Cruce...” – mijlocul luminos al postului	218
IV.4.5. „Învrednicește-ne a trece rămășița postului...” – stăruință și adâncirea pocăinței	220
IV.4.6. „Să-i gătim toți ramuri de bunătați...” – biruința vieții înaintea Crucii	221
Concluzii	223
IV.5 Este Sfântul Teodor Studitul autorul Prohodului Domnului?	223
IV.6 Originalitatea imnografiei Sfântului Teodor Studitul și relevanța sa pentru teologia liturgică actuală	226
Concluzii generale	229
BIBLIOGRAFIE	231

Referințe bibliografice

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Daniel – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.

DICȚIONARE

1. KAZHDAN, Aleksandr Petrovich, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 2, part. II, Oxford University Press, New York, 1991.
2. KAZHDAN, Aleksandr Petrovich, vol. 3, Oxford University Press, New York, 1991.
3. GRUMEL, Venance, *Dictionnaire de Théologie Catholique*, VII/1, 1927.
4. VACANT, A., MANGENOT, Eugène *Dictionnaire de théologie catholique: contenant l'exposé des doctrines de la théologie catholique, leurs preuves et leur histoire*. Vol. 5. Letouzey et Ané, Paris, 1913.
5. WATSON, J. R.; HORNBY, Emma, *The Canterbury Dictionary of Hymnology*, Canterbury Press, Norwich, 2013.

CĂRȚI DE CULT

6. ***, *Ceaslov*, EIBMO, București, 2014.
7. ***, *Liturghier*, EIBMO, București, 2012.
8. ***, *Mineiul pe Aprilie*, EIBMO, București, 2014.
9. ***, *Mineiul pe Februarie*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2001.
10. ***, *Mineiul pe Ianuarie*, EIBMO, București, 2001.
11. ***, *Mineiul pe Iulie*, EIBMBOR, București, 2002.
12. ***, *Mineiul pe Noiembrie*, EIBMBOR, București, 2005
13. ***, *Mineiul pe Octombrie*, EIBMBOR, București, 2004.
14. ***, *Mineiul pe Septembrie*, EIBMBOR, București, 2003.
15. ***, *Octoih Mare*, EIBMBOR, București, 2003.
16. ***, *Penticostar*, EIBMBOR, 1999.
17. ***, *Slujba Sfintei Cuvioase Casiana Imnografa (7 septembrie)*, EIBMO, București, 2023.
18. ***, *Μηνιαῖον τοῦ Δεκεμβρίου*, Ed. Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Atena, s.a.

19. ***, *Μηναιὸν τοῦ Ἰανουαρίου*, Ed. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Atena, s.a.
20. ***, *Μηναιὸν τοῦ Ἰουλίου*, Ed. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Atena, s.a.
21. ***, *Μηναιὸν τοῦ Νοεμβρίου*, ed. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Atena, s.a.
22. ***, *Μηναιὸν τοῦ Ὀκτωβρίου*, Ed. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Atena, s.a.
23. ***, *Μηναιὸν τοῦ Σεπτεμβρίου*, Ed. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Atena, s.a.
24. ***, *Μηναιὸν τοῦ Φεβρουαρίου*, Ed. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Atena, s.a.
25. ***, *Πεντηκοστάριον χαρμόσυνον: περιέχον τὴν ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς τῶν Ἀγίων Πάντων Κυριακῆς ἀνήκουσαν αὐτῷ ἀκολουθίαν*, Atena: Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, s.a.
26. ***, *Τριώδιον Κατανυκτικόν*, Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου ὁ Φοῖνιξ, Veneῖa, 1876.
27. SFÂNTUL NICODIM AGHIORITUL *Θεοτοκάριον*, Venedig, 1883. rev. G. MOUSAIOS, Constantinople: Patriarchal Press, 1849.
28. SFÂNTUL NICODIM AGHIORITUL, *Noul Theotokarion - Canoanele aghiorite ale Maicii Domnului*, Trad. de Laura Enache, Doxologia, Iași, 2012.

BROȘURI LITURGICE

29. ***, *Denia de vineri seara din Săptămâna Patimilor cu Prohodul Domnului*, Ediția a III-a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008.
30. ***, *Înmormentarea, Epitaful sau Prohodul Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, imprimat cu spesele dl. Daniel R. CODRESCU din Foventea, Tiparul Tipografiei Archiepiscopale, Sibiu, 1896.
31. ***, *Prohodul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Christos, care se cântă în Sfânta și Marea Vineri*, transformat în versuri de Pr. Vasile FRACEA-SACHELARIE, Noua Tipografie „Profesională”, Dimitrie C. Ionescu, București, 1907.
32. ***, *Prohodul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care se cântă în Sfânta și Marea Vineri seara la priveghere*, , Tipografia Cărților Bisericești, București, 1922.

33. ***, *Prohodul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care se cântă în Sfânta și Marea Vineri a Patimilor*, EIBMBOR, București, 1942.
34. ***, *Prohodul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, Tipografia Episcopiei Buzăului, 1805.
35. ***, *Prohodul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994.
36. ***, *Prohodul Domnului și Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și Prohodul Maicii Domnului*, Arhiepiscopia Târgoviștei, Târgoviște, 2000.

EDIȚII INTEGRALE ȘI PARȚIALE ALE SFÂNTULUI TEODOR STUDITUL

37. AUVRAY, Emmanuel, *Sancti patris nostri confessoris Theodori Studitis praepositi parva catechesis*, Paris, 1891.
38. COZZA-LUZI, J., „Sancti Theodori Studitae sermones parvae catecheseos”, în: *Nova Patrum Bibliotheca*, VIII, Roma, 1888, pp. 1-217.
39. EUSTRATIADES, Sophronios, „Οἱ Στουδίται ποιηταί. Α΄. Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (*Poezii studiți: I. Teodor Studitul*)”, în: *Ρωμανός ὁ Μελωδός*, 1 (1932–1933).
40. FATOUROS, Georgios, „Theodori Studitae Epistulae”, în: *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*, Vol. XXXI/1, Series Berolinensis, editat de H.-G. BECK, A. KAMBYLIS, R. KEYDELL, Berlin, 1991.
41. PAPADOPULOS-KERAMEUS, A., *Τοῦ ασίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου μεγάλη κατήχησις. Βιβλίον δεύτερον, ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀρχαιογραφικῆς Ἐπιτροπῆς* (*Catehezele mare ale Cuviosului Teodor Studitul. Cartea a doua*), Petersburg, 1904.
42. *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca*, vol. 99: Theodorus Studita, J.-P. MIGNE (ed.), Paris, 1860.
43. SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, „Cuvânt la adormirea lui Platon”, în: *Cuvântări*, Editat de Pr. Ștefan ZARĂ, trad., introducere, note și indici de Maria Lucia Goiană, ediție îngrijită de Octavian Gordon, Ed. Praxis a Arhiepiscopiei Râmnicului, pp. 105-132.
44. SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, „La adormirea mamei sale”, în: *Cuvântări*, Editat de Pr. Ștefan ZARĂ, trad., introducere, note și indici de Maria Lucia Goiană, ediție îngrijită de Octavian Gordon, Ed. Praxis a Arhiepiscopiei Râmnicului, pp. 151-163.
45. SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, *Catehezele mari* – cartea a II-a, trad. de Laura Enache, Studiu introductiv de Julien Leroy, tradus de Daniela Bahrim, Ediție îngrijită de Pr.Dragoș Bahrim, Ed. Doxologia, Iași, 2018.

46. SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, *Catehezele mici*, trad. de Laura Enache, Studiu introductiv de Julien Leroy, tradus de Laura Enache, Ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim, Ed. Doxologia, Iași, 2018
47. SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, *Cuvânt la Nașterea Preasfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea*, trad. de Andreea Stăciulescu, Ed. Egumenița, Galați, 2017
48. SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, *Cuvântări duhovnicești*, trad. de Filaret, episcopul Râmnicului, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2016.
49. SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, *În apărarea sfintelor icoane – dosarul unei rezistențe teologice*, Studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2017.
50. SIRMOND, Jacques, (ed.), *Opera varia, V: „Sancti Theodori Studitae epistolae aliaque scripta dogmatica graece et latine”*, Paris 1696.
51. ST. THEODORE THE STUDITE, *On the Holy Icons*, trad. de C. P. ROTH, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1981.
52. THEODORE THE STUDITE, „Testament of Theodore the Studite for the Monastery of St. John Stoudios in Constantinople”, în: *Byzantine Monastic Foundation Documents: A Complete Translation of the Surviving Founders' Typika and Testaments*, vol. 1, editori John THOMAS and Angela Constantinides Hero, trad. de Timothy MILLER, Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2000, pp. 67-83.
53. THEODORUS STUDITA, „Υποτύπωσις σὺν Θεῷ καταστάσεως τῆς μονῆς τῶν Στουδίου”, în: J.-P. MIGNE (ed.), *Patrologiae Cursus Completus*, Series Graeca, t. 99, Paris, 1860, p. 1712.

SCRIERI PATRISTICE

54. KUJUMDZIEVA, Svetlana, *The hymnographic book of Tropologion: sources, liturgy and chant repertory*, Ed. Routledge, New York, 2018.
55. ROMAN MELODUL, *Imnele Pocăinței*, Studiu introductiv de Andrew Louth, trad. și note de Parascheva Grigoriu, Ed. Trisagion, Iași, 2006.
56. SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Catehezele*, trad. de Pr. Dumitru FECIORU, București, 1943.
57. SFÂNTUL IOAN DAMASCHINUL, „La nașterea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”, în: *Sfântul Ioan Damaschinul - Cuvântări la sărbători împărătești, la sărbători ale Maicii Domnului și la sfinți*, trad. de Pr. dr. Gabriel Mândrilă și Laura Mândrilă, EIBMBOR, București, 2010.

58. SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, „Scara” în: *Filocalia*, Vol. IX, traducere, introducere și note de Pr.Prof.Dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 1980.
59. *Sfântul Roman Melodul – imne*, trad., studiu introductiv și note de Cristina Dragobete și Sabin Preda, Ed. Bizantină, București, 2007.
60. SFÂNTUL TEOFAN MĂRTURISITORUL, „Cronografia”, în: *PSB*, seria nouă, vol. 7, trad. gr. studiu introductiv și note de Mihai Țipău, Ed. Basilica, 2012.
61. SFÂNTUL VASILE CEL MARE, „Despre Sfântul Duh. Corespondență (Epistole)”, în: *PSB*, vol. 12, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, EIBMBOR, București, 1988.
62. SFÂNTUL VASILE CEL MARE, „Omilia la Psalmul I, în colecția: *Părinți și scriitori bisericești*, trad. de Dumitru Fecioru, vol. 17, EIBMBOR, București, 1986.

IZVOARE LITURGICE

63. *Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae inferioris*, vol. XI: *Canones Iulii*, ed. Augusta Acconcia Longo, consilio et ductu Iosephi Schirò, Istituto di Studi Bizantini e Neoellenici, Roma, 1978.
64. *Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae inferioris*, vol. VI: *Canones Februarii*, ed. Eutychius TOMADAKIS, consilio et ductu Iosephi Schirò, Istituto di Studi Bizantini e Neoellenici, Roma, 1974.
65. *Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae inferioris*, vol. IV: *Canones Decembris*, ed. Athanasius KOMINIS, consilio et ductu Iosephi Schirò, Istituto di Studi Bizantini e Neoellenici, Roma, 1976.
66. *Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae inferioris*, vol. V: *Canones Ianuarii*, alcătuit și îngrijit de Alcestis Proiou, publicat sub coordonarea lui Ioseph Schirò, Roma, 1971.
67. *Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae inferioris*, vol. XI: *Canones Iulii*, alcătuit și îngrijit de Augusta Acconcia Longo, publicat sub coordonarea lui Ioseph Schirò, Roma, 1978.
68. *Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Italiae inferioris*, vol. V: *Canones Ianuarii*, alcătuit și îngrijit de Alcestis Proiou, publicat sub coordonarea lui Ioseph Schirò, Roma, 1971.
69. BECK, Hans-Georg, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1959.
70. EUSTRATIADES, Sophronios, *Θεοτοκάριον*, Chennevière sur Marne, 1931.

71. FOLLIERI, Henrica, *Initia hymnorum Ecclesiae Graecae*, vol. V, partea I (Φ–Ω. Hymnographi – Tabulae), Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1966.
72. PITRA, J.B. *Analecta sacra spicilegio solesmensi parata*, I, Paris, 1876.
73. PITRA, J.-B., *Hymnographie de l'Église grecque. Dissertation accompagnée des offices du XVI janvier, des XXIX et XXX juin en l'honneur de S. Pierre et des apôtres*, Roma, Imprimerie de la Civiltà Cattolica, 1867.
74. Tameion, *Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Orientis Christiani, I: Kanones Mēnaiōn*, ed. Eleni Papaioannou-Photiou, Atena, 1996.
75. TOMAIDAKIS, Eutichios, *Ἀσματα τοῦ Τριωδίου. Ἐρανισθέντα ἐκ κωδίκων τῆς Κάτω Ἰταλίας* (Cântările Triodului), vol. II, Atena, 1995.

VOLUME

76. BARDILL, Johnatan, *Brickstamps of Constantinople*, Oxford: Oxford University Press, 2004.
77. BAUMSTARK, Anton, *On the Historical Development of the Liturgy*, intr., trans. And annot. by Fritz West, Foreword by Robert F. Taft, Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 2011.
78. BIELAWSKI, Maciej *Monahismul bizantin*, trad. din limba italiană de Andrei Mărcuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2007.
79. BRADSHAW, Paul F., *The Search for the Origins of Christian Worship: Sources and Methods for the Study of Early Liturgy*, 2nd ed., Oxford University Press, Oxford, 2002.
80. BRANIȘTE, Ene, Pr. Prof. Univ. Dr., *Liturgica generală – cu noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură creștină*, vol. II, ediția a III-a, Revizuită și completată de Pr.Prof.Dr. Nicolae D. Necula, Ed. Basilica, București, 2015.
81. BROCK, Sebastian, *The Luminous Eye: The Spiritual World Vision of Saint Ephrem*, Cisterican Publications, Caramazoo, Michigan, 1992.
82. CHOLIJ, Roman, *Theodore the Stoudite. The ordering of holiness*, Oxford University Press, 2009.
83. COMAN, Constantin, Pr. Prof. Dr., *Despre Cruce sau vestea cea bună a răstignirii*, Ed. Bizantină, s.a.
84. COMAN, Ioan G., Pr.Prof.Dr., *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Derevent, 2000.
85. CUNNINGHAM, Mary B., *Maica Vieții – Învățătura ortodoxă despre Maica Domnului*, trad. din lb. Engleză de Dragoș Dâscă, Ed. Doxologia, Iași, 2017.

86. DAGRON, Gilbert, „Économie et Société chrétienne”, în: *Histoire du Christianisme*, sous le direction des Gilbert Dagron, Pierre Riche et André Vauchez, vol. IV, Éditions Desclée, Paris, 1993.
87. DAGRON, Gilbert, *Les Moines Et La Ville: Le Monachisme À Constantinople Jusqu'au Concile De Chalcédoine (451)*. Paris: Editions de Boccard, 1970.
88. DINCĂ, Athanasie, *Sfântul Teodor Studitul viața activitatea și operele sale*, Tipografia „Carpați”, București 1940.
89. DOBROKLONSKIJ, Aleksander Pavlovič, Прп. Феодор, исповедник и игумен Студийский, vol. 1, Ed. «Экономическая» типография, Odessa, 1913.
90. DVORNIK, Francis, *Byzantium and the Roman Primacy*, New York, Fordham University Press, 1966.
91. GARDNER, Alice, *Theodore of Studium – His life and Times*, University of Wisconsin – Madison, London, 1905.
92. GRĂJ DAN, Pr. Vasile, *Studii de Teologie Imnografică*, Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2008.
93. GRIFFITH, Sydney H., *John of Damascus and the Church in Syria in the Umayyad era: the intellectual and cultural milieu of orthodox christians in the world of islam*, Institute of Christian Oriental Research, The Catholic University of America, Washington, USA, 2011.
94. HALDON, John, *Byzantium in the Seventh Century: The Transformation of a Culture*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
95. HAUSHERR, Irénée, *Saint Théodore Studite: l'homme et l'ascète*, Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1926
96. HENRY, Patrick, *Theodore of Stoudios: Byzantine Churchman and Monk*, Washington, D.C., The Catholic University of America Press, 1967.
97. ICA, Diac. Ioan I. jr., *Mărturii de sfințenie românească*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002.
98. ISPAS, Gheorghe, Pr. Dr., *Cinstirea Sfinților în Biserica Ortodoxă, cu temeuri biblice și patristice*, Ed. Cartea Ortodoxă, București, 2005.
99. KARABINOV, Ivan Alekseevici, *Постная Триодъ. Исторический обзор (Triodul Postului Mare. O privire istorică)*, Moscova, 2004.
100. KOLLYROPOÚLOU, Theoni, *Περὶ τοῦ προβλήματος τῆς β' ὥδης τῶν κανόνων (Despre problema Odei a II-a)*, Atena, 2012.

101. KOUREMBELES, Ioannis G., *Hristologia Sfântului Roman Melodul și importanța ei soteriologică*, trad. din limba neogreacă și notă introductivă de Alexandru Prelipcean, Ed. Doxologia, Iași, 2018, p. 35.
102. LABATE, Antonio, *Cinque inni bizantini inediti per le solemnità della Pasqua*, Messina, 1980.
103. LEMERLE, Paul, *Byzantine Humanism: The First Phase: Notes and Remarks on Education and Culture in Byzantium from Its Origins to the 10th Century*, Australian Association for Byzantine Studies, Canberra, 1986.
104. LOUTH, Andrew, Pr., *Sfântul Ioan Damaschinul – Tradiție și originalitate în teologia bizantină*, trad. Pr. Prof. Ioan Ică sn și Diac. Ioan Ică Jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2010.
105. MAJESKA, George P., *Russian Travelers to Constantinople in the Fourteenth and Fifteenth Centuries*, Washington, DC, 1984.
106. MARIN, L'abbé, *Saint Théodore Stoudite*, Librairie Victor Lecoffre, Paris, 1906.
107. MARTINDALE, J.R., *The Prosopography of the Later Roman Empire*, Volumul II, Cambridge University Press Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, 1980.
108. MATEOS, Juan, *Utrenia Bizantină*, trad., prefață și note de Cezar Login, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.
109. MENTHON, Bernardin, *Une terre de legendes. L'Olympe de Bithynie. Ses saints, ses couvents, ses sites*, Paris, 1935.
110. MEYENDORFF, John, *Byzantine Theology. Historical Trends and Doctrinal Themes*, Fordham University Press, New York, 1983.
111. MILLINGEN, Van, *Byzantine Churches in Constantinople: Their History and Architecture*, London: Macmillan and Co., 1912.
112. MIRON, Vasile, Arhim., *Cultul divin public ortodox, din punct de vedere istoric, tipiconal, doctrinar și simbolic*, EIBMBOR, București, 2005.
113. MITROFANOVICI, Vasile, Dr., *Liturgica Bisericei Ortodoxe – cursuri universitare*, Ed. Consiliului Eparhial Ort-Rom. din Bucovina, Cernăuți.
114. NAZĂRU, Sebastian, *Sfântul Theodor Studitul sau despre datoria de a mărturisi*, Ed. Omonia, București, 2008.
115. OESTERLEY, William Oscar Emil, *The Jewish Background of the Christian Liturgy*, Oxford University Press, Oxford, 1925.
116. PAPADOPOULOS, Stylianos G., Prof.Dr. , *Patrologie*, Vol. II/2 – Secolul IV (Răsărit și Apus), traducere de Prof.dr. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, București.

117. PAȘCANU, Sebastian, Ierom., *Comentariu la Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul, după izvoare grecești*, Ed. Schitului Crasna, Prahova, 1997.
118. POTT, Thomas, *Reforma liturgică bizantină*, trad. Cezar Login, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2019.
119. PRELIPCEAN, Alexandru, *Spiritualitatea și doctrina Canonului cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2018.
120. SCHMEMANN, Alexander, *Postul cel mare*, trad. de Andreea Stroe și Laurențiu Constantin, Ed. Univers enciclopedic, București, 1995.
121. SCHMEMANN, Alexander, Pr., *Introducere în teologia liturgică*, Ed. Sophia, București, 2009.
122. SCHMEMANN, Alexander, Pr., *Liturghie și viață. Desăvârșirea creștină prin intermediul experienței liturgice*, trad. de Pr. V. Sava, Basilica, București, 2014.
123. SFÂNTUL GRIGORIE DASCĂLUL, *Tâlcuire pe scurt din cea pe larg la Antifoanele celor opt glasuri a lui Nichifor Calist Xantopol*, text diortosit și note de Diac. Alexandru Rădulescu, Ed. Lidana, Suceava, 2015.
124. SIECIENSKI, Edward, *The Papacy and the Orthodox: Sources and History of a Debate*, New York, Oxford University Press, 2017.
125. SPECK, Paul Theodoros Studites. *Jamben auf verschiedene Gegenstände. Einleitung, kritischer Text, Übersetzung und Kommentar*, Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1968.
126. STĂNILOAE, Dumitru, Pr. Prof., *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Ediția a IV-a, EIBMO, București, 2010.
127. STĂNILOAE, Dumitru, Pr., *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, EIBMBOR, București, 2002, p. 159.
128. STĂNILOAE, Dumitru, Pr., COSTA DE BEAUREGARD, Marc-Antoine, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, trad. de Maria Cornelia Oros, Ed. Deisis, Sibiu, 1995, p. 143.
129. STĂNILOAE, Dumitru, Pr., *Teologia dogmatică ortodoxă*, Vol. II, Ediția^{IV}, EIBMO, București, 2010.
130. STEINHARDT, Nicoale, *Dăruind vei dobândi – cuvinte de credință*, Ed. Mănăstirii Rohia, 2006.
131. STRUNK, Oliver, „The Antiphons of the Oktoechos”, în: *Essays on Music in the Byzantine World*, New York, W. W. Norton & Company, 1977.

132. TAFT, Robert F., *Ritul Bizantin – scurtă istorie*, trad. eng. de Dumitru Vanca și Alin Mehes, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2008, p. 73.
133. TOLLEFSEN, Torstein T., *St. Theodore the Studite's defence of the Icons*, Oxford Univeristy Press, United Kingdom, 2018.
134. TOMADAKIS, Eutichios I., *Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος. Βίος καὶ ἔργον, Ατένα, Τυπογραφεῖον Ἀδελφῶν Μυρτίδη*, 1971.
135. TREADGOLD, Warren, *A history of the Byzantine state and society*, Stanford University Press, 1997.
136. TRIPOLITIS, Antonia, *Kassia. The Legend, the Woman and Her Work*, New York – London, 1992.
137. VASILIEV, A.A., *Istoria Imperiului Bizantin*, trad. și note de Ionuț-Alexandru Tudorie, Vasile-Adrian Carabă, Sebastian-Laurențiu Nazăru, Ed. Polirom, Iași, 2010.
138. VIDOV, Božidar, *St. Theodore the Studite*, Studite spiritual Library, Toronto, 1985.
139. VINTILESCU, Petre, Pr., *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2005.
140. VOICU, Constantin, Arhid. Prof. Dr., *Patrologie*, Vol. III, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
141. VOICU, Constantin, Arhid. Prof. Dr., *Patrologie*, Vol. II, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
142. VOICU, Constantin, Arhid., *Patrologie și literatură postpatristică*, Vol. 3, Basilica, București, 2010.
143. WELLESZ, Egon, *A history of Byzantine music and hymnography*, Second Edition revised and enlarged, Oxford at the Clarendon Press, London, 1962.
144. XYDIS, Theodoros, *Βυζαντινή Ὑμνογραφία*, Ed. Nikodēmos, Atena, 1978.
145. ZECHER, Johnathan L., *The role of death in Ladder of Divine Ascent and the Greek Ascetic Tradition*, Oxford, Oxford University Press, 2015.

ARTICOLE DIN REVISTE

146. ALEXE, Ștefan, „Contribuția Sfântului Ioan Damaschin la sistematizarea învățăturii Ortodoxe”, în: *Ortodoxia*, XXXVI (1984), 1, pp. 120-134.
147. ARRANZ, Miguel, „Les grandes étapes de la Liturgie Byzantine: Palestine–Byzance–Russie. Essai d’aperçu historique”, în: *Liturgie de l’Église particulière*,

- liturgie de l'Église universelle: Conférences Saint-Serge*, Edizioni Liturgiche, Roma, 1976, pp. 43-72.
148. ARRANZ, Miguel, „Les prières presbytérales des matines byzantines”, în: *Orientalia Christiana Periodica*, 37 (1971), pp. 406-436.
 149. BRATU, Mihăiță, Dr., „Quelques aspects de la doctrine de L'icône de Saint Théodore Stoudite”, în: *Revue des sciences religieuses*, 77, nr.3 (2003), pp. 323-349.
 150. BRIA, Ion, Pr.Prof., „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică”, în: *Ortodoxia*, 3, 1978, pp. 488-496.
 151. BUZESCU, Nicolae, Pr., „Sfânta Cruce, în imnologia cultului ortodox”, în: *Ortodoxia*, XXXIV (1982), nr.2, pp. 277-298.
 152. CARAZA, Ion, Drd., „Imnele Sfântului Efrem Sirul despre Maica Domnului” în: „*Studii Teologice*”, nr. 7-8/1967, pp. 456-466.
 153. CERNĂTESCU, Cătălin „Prohodul Domnului – perspective istorice și muzicologice (I), în: *Revista Muzica*, nr.1, 2021, pp. 56-78.
 154. CORNEANUL, Nicolae, „Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul”, în: *Mitropolia Banatului*, VI (1956), 5-6, pp. 40-44.
 155. CORNÎTESCU, Emilian, Diac., „Prefigurări ale Sfintei Cruci în Vechiul Testament”, în: *Ortodoxia*, XXXIV (1982), nr.2, pp. 243-254.
 156. CORUGĂ, Matei, Drd., „Sfântul Teodor Studitul și opera sa în vechea literatură română”, în: *Studii Teologice*, nr. 9-10, 1972, pp. 726-731.
 157. DYBSKI, H., „The critical editions, the time of creation and the authors of the ancient Vitae of St. Theodore of Studios. His curriculum vitae according to Vita A”, în: *Vox Patrum*, 57, pp. 137-154,
 158. EFTIMIE, Andrei, Pr., „Sfânta Fecioară Maria în imnografia Sfântului Efrem Sirul”, în: *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-2/1959, pp. 80-85.
 159. ÉMÉRÉAU, Casimir, „Hymnographi byzantini. Quorum nomina in litteras digessit notulisque adornavit”, în *Échos d'Orient*, tome 21, nr. 127–128, 1922, pp. 258-279.
 160. ÉMÉRÉAU, Casimir, „Hymnographi byzantini. Quorum nomina in litteras digessit notulisque adornavit (Continuatur)”, în *Échos d'Orient*, tom. 23, nr. 135, 1924, pp. 275–285.
 161. ÉMÉRÉAU, Casimir, „Hymnographi byzantini. Quorum nomina in litteras digessit notulisque adornavit (Continuatur)”, în *Échos d'Orient*, tom. 23, nr. 136, 1924, pp. 407-414.

162. ÉMÉRÉAU, Casimir, „Hymnographi byzantini. Quorum nomina in litteras digessit notulisque adornavit (Continuatur)”, în *Échos d'Orient*, tom. 24, nr. 138, 1925, pp. 163–179.
163. ÉMÉRÉAU, Casimir, „Hymnographi byzantini. Quorum nomina in litteras digessit notulisque adornavit (Continuatur)”, în *Échos d'Orient*, tom. 25, nr. 142, 1925, pp. 177-184
164. ÉMÉRÉAU, Casimir, „Hymnographi byzantini: Quorum nomina in litteras digessit notulisque adornavit (Continuatur)”, în *Échos d'Orient*, tom. 22, nr. 129, 1923, pp. 11–125.
165. FRØYSHOV, Stig Simeon, „The Cathedral-Monastic Distinction Revisited Part I: Was Egyptian Desert Liturgy a Pure Monastic Office?”, în: *Studia liturgica*, 37.2 (2007), pp. 198-216.
166. GHEORGHIASA, Drd. Stelian, „Învățătura creștină despre Sfânta Cruce în creația imnografică a Sfântului Teodor Studitul (759-826)”, în: *Studia Theologica Doctoralia. De la teologia rostită la cântul teologic: Misiunea doxologică a cercetării teologice astăzi*, XV, 2023, pp. 496-508.
167. GILL, Joseph, „St. Theodore the Studite against the Papacy?”, în: *Byzantinische Forschungen*, 1 (1966), 115–123.
168. GRUMEL, Venance, „L'iconologie de S. Théodore Studite”, în: *Échos d'Orient*, 20 (1921), pp. 257–268.
169. HENRY, Patrick, „The Moechian Controversy and the Constantinopolitan Synod of January AD 809”, în: *The Journal of Theological Studies* 20.02 (1969), pp. 495-522.
170. IZOTOVA, Olga, „Five Patriarchs in Letters of St. Theodore the Studite”, în: *Vestnik Pravoslavnogo Sviato-Tikhonovskogo humanitarnogo universiteta. Seriia II: Istoriia. Istoriia Russkoi Pravoslavnoi Tserkvi*, 91 (2019), pp. 11–27.
171. KNIAZEFF, Alexis, „La theotokos dans les offices byzantines du temps pascal”, în: *Irenikon*, 34 (1961), pp. 21-44.
172. LEROY, Julien, „Le cursus canonique chez saint Théodore Studite”, în: *Ephemerides Liturgicae*, (68 0954), pp. 5-19.
173. LEROY, Julien, „Saint Théodore Studite”, în: *Théologie de la vie monastique. Études sur la Tradition patristique*, 49, (1961), Paris, pp. 423-436.
174. LEROY, Julien, „La réforme studite”, în: *Il monachesimo orientale*, (OCA 153), Roma, 1958, pp.182-214.

175. LEROY, Julien, „La vie quotidienne du moine studite”, în: *Irénikon*, 27 (1954), pp. 21-50.
176. LEROY, Julien, „Les capitula ascetica de S. Théodore Studite”, în: *Revue d'ascétique et de mystique*, 27, 1951, pp. 175-176.
177. LEROY, Julien, „Un nouveau témoin de la *Grande Catéchèse* de saint Théodore Studite”, în: *Revue des Etudes Byzantines*, 15 (1957), pp. 73-88.
178. LEROY, Julien, „Un témoin ancien des *Petites Catéchèses* de Théodore Studite”, în: *Scriptorium*, 15 (1961), pp. 36-60.
179. MAGRI, Melina Arco, „Un canone inedito di Teodoro Studita”, în: *Umanità e Storia. Scritti in onore di Adelchi Attisani*, II, Messina, 1971, pp. 95-101
180. MAJESKA, George P., „Russian Pilgrims in Constantinople” în: *Dumbarton Oaks Papers*, 56 (2002), pp. 93-108.
181. MANGO, Cyril, “The Date of the Studius Basilica at Istanbul” în: *Byzantine and Modern Greek Studies*, 4, 1978, p. 121.
182. MARINESCU, Sorin, Pr.Prof.Dr., „Cântarea liturgică în lumina Sfintei Tradiții – contribuția Sfântului Andrei Criteanul, în: *Teologie și educație la Dunărea de Jos*, XXI/2023, pp. 72-80.
183. METALLIDIS, Georgios, „Theodore of Studium against the Iconoclasts: the Arguments of His Letters”, în: *St Vladimir's Theological Quarterly*, 46 (2002), nr. 2–3, pp. 191–208.
184. MEYENDORFF, John, „L'image du Christ d'après Théodore Studite”, în: *Synthronon. Bibliothèque des Cahiers Archéologiques*, nr. 2, Paris, 1968, pp. 115–117.
185. MIRCEA, Ioan, Pr., „Prefigurările Crucii în Vechiul Testament și semnificația lor în tradiția cultică creștină”, în: *Studii Teologice*, XX (1969), nr. 3-4, pp. 179-198.
186. NEAGA, Nicolae, Pr., „Ontologia Crucii în Vechiul Testament”, în: *Mitropolia Banatului*, XXIV (1974), nr. 4-6, pp. 212-220.
187. PARGOIRE, Jules, „Saint Joseph de Thessalonique”, în: *Échos d'Orient*, tome 9, n. 60, 1906. pp. 278-282.
188. PATLAGEAN, Evelyne., „Les stoudites, l'empereur et Rome: figure byzantine d'un monachisme réformateur”, în: *SettSt*, 34, 1 (1988), pp. 429–465.
189. PETROAIA, Lucian Vasile, Pr. Conf. Dr., „Excurs exegetic în textul Canonului Mare al Sf. Andrei Criteanul”, în: *Candela. Revistă de Teologie și Cultură a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților*, nr.3/2023, pp. 121-164.

190. PRELIPCEAN, Alexandru, „Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul – aspecte tehnice”, în: *Ortodoxia*, seria a doua, I (2009), 2, pp. 100-134.
191. PRELIPCEAN, Alexandru, „Creația ca Euharistie în Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul”, în: *Teologie și Viață*, SN, XXI (2011), 1-4, pp. 105-113.
192. PRELIPCEAN, Alexandru, „Tipologia Vechiului Testament în condacele lui Roman Melodul și Canonul cel Mare al lui Andrei Criteanul”, în: *Interpretarea biblică între Biserică și Universitate*, col. „Studia Oecoumenica”, Alexandru IONIȚĂ (ed.), 10, Editura Andreiană/ Presa Universitară Clujeană, Sibiu-Cluj-Napoca, 2016, pp. 260-302.
193. REZUȘ, Petru , „Mariologia ortodoxă”, în: *Ortodoxia*, 4, 1950, pp. 516-553.
194. SAVA, Viorel, Pr., „Sensuri ale noțiunii de «lumină» în spiritualitatea liturgică ortodoxă”, în: *Teologie și educație la Dunărea de jos*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2006, pp. 25-39.
195. SKREKAS, Dimitrios, „Late Byzantine school teaching through the Iambic Canons and their Paraphrase”, în: *Reading in the Byzantine Empire and Beyond*, Ed. Cambridge University Press, 2018, pp. 377-394.
196. STAMBOLOV, Alexay, „Monks and State: St. Theodore the Studite and his Relations to the State and Church Authorities in Byzantium”, în: *Phronema*, 30 (1), 2015, pp. 137-165.
197. STANCIU, Vasile, Pr., „Muzica bisericească și formele polifoniei europene”, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, pp. 221-226.
198. STĂNILOAE, Dumitru, Pr. Prof., „Maica Domnului ca mijlocitoare”, în: *Ortodoxia*, IV, nr. 1, ianuarie-martie, 1952, pp. 79-129.
199. STĂNILOAE, Dumitru, Pr. Prof., „Maica Domnului – Ocrotitoarea”, în: *Glasul Bisericii*, 1979, nr. 9-10, pp. 938-950.
200. STĂNILOAE, Dumitru, Pr. Prof., „Sfântul Duh în Revelație și în Biserică”, în: *Ortodoxia*, 2, 1974, pp. 216-249.
201. STĂNILOAE, Dumitru, Pr. Prof., „Sfântul Duh și Unitatea Bisericii”, în: *Ortodoxia*, 3, 1972, pp. 482-494.
202. STĂNILOAE, Dumitru, Pr., „Hristologie și iconologie în disputa din secolele VIII–IX”, în: *Studii Teologice*, 1979, nr. 1–4, pp. 12–53.
203. STĂNILOAE, Dumitru, Pr., „Iisus Hristos ca Prototip al icoanei Sale”, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 1958, nr. 3–4, pp. 244–272.

204. STĂNILOAE, Dumitru, Pr., „Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și catolici”, în *Ortodoxia*, 4, 1950, pp. 559–609.
205. STĂNILOAE, Dumitru, Pr., „Maica Domnului, Ocrotitoarea”, în *Glasul Bisericii*, XXXVIII, 1979, nr. 9—10, pp. 938—950.
206. STREZA, L., Drd., „Aspectul dogmatic al cultului icoanei la Sfântul Teodor Studitul”, în: *Studii teologice*, an. XXIX, 1977, pp. 298-306.
207. STRUGARIU, C., Drd., „Imnografii Triodului. Studiu liturgic, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 1-2/1982, pp. 27-40.
208. SUCEAVA, Daniel „Este Sf. Teodor Studitul autorul Laudelor Îngropării Domnului?”, în: *Studii și cercetări de istoria artei, Seria Teatru, muzică, cinematografie*, serie nouă, tomul 1 (45), Editura Academiei Române, București, 2007, pp. 123-127.
209. ȘURUBARU, Ioan N., „Relația dintre Hristos și Duhul Sfânt în viața Bisericii”, în: *Studii Teologice*, 8-10, 1969, pp. 732-745.
210. TODORAN, Isidor, „Considerații mariologice”, în: *Mitropolia Ardealului*, 3-4, 1958, pp. 218-237.
211. TSIGKOS, Vasileios A., „The Character of ‘Primacy’ in the Life and Tradition of the Church according to St. Theodore the Studite”, în: *Cosmos* 2 (2013), pp. 29–48.
212. VAN DE VORST, Charles, „La Petite Catéchèse de S.Théodore Studite”, în: *Analecta Bollondiana*, 33 (1914), pp. 31-51.
213. VAN DE VORST, Charles, „La translation de S. Théodore Studite et de S. Joseph de Thessalonique” în: *Analecta Bollondiana*, 32 (1913), pp. 27-62.
214. VASILIEV, A.A., „The lifetime of Romanus the Melode”, *Vizantiyskiy vremeni*, VIII (1901), 435-478.
215. WORTLEY, John, “Relics of “The Friends of Jesus” at Constantinople” în: *Byzance et les reliques du Christ*, Paris, 2004, pp. 143–157.

TEZE

216. DAMIAN, Theodor, *The Icons. Theological and Spiritual Dimensions According to St. Theodore of Studion*, PhD Dissertation, Fordham University, New York, 1993.
217. KAKLAMANOS, Demosthenes A., *‘Ο Άγιος Θεόδωρος ό Στουδίτης και τó άγιολογικό του έργο. Συμβολή στη μελέτη της έκκλησιαστικής γραμματείας της μεσοβυζαντινής περιόδου*, Teză de doctorat, Thessaloniki, 2016.

218. MUREȘANU, Teodora, *Sfântul Roman Melodul, „dulcele cântăreț” – viața și opera*, Teză de doctorat susținută la Școala doctorală de Teologie „Isidor Todoran”, Cluj-Napoca, 2016.
219. PANDELE, Dorin-Gabriel, Pr. Dr., *Studion și Cluny. Înnoire și reformă în monahismul din răsărit și apus. Studiu istoric comparativ*, teză de doctorat, Ed. Episcopiei Dunării de jos, Galați, 2006.
220. POLIAKOVA, Svetlana, *SIN 319 and Voskr 27 and the Triodion Cycle in the Liturgical Praxis in Russia during the Studite Period*, teză de doctorat în muzicologie, Universidade Nova de Lisboa, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Lisabona, 2009.
221. SOCA, Protos. Gherasim (Georgian), *Triodul Bucuriei. Mistagogia Penticostarului – perspectivă istorică și teologico-liturgică*, vol.1, Teză de doctorat susținută la Școala doctorală de Teologie Ortodoxă din Iași, Iași, 2024.

ARTICOLE DIN DICȚIONARE

222. KAZHDAN, Aleksandr Petrovich „Kassia”, în: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Aleksandr Petrovich KAZHDAN et alii (eds.), vol. 2, part. II, Oxford University Press, New York, 1991, p. 1109.
223. KAZHDAN, Aleksandr Petrovich „Romanos the Melode”, în: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Aleksandr Petrovich KAZHDAN et alii (eds.), vol. 3, Oxford University Press, New York, 1991, p.1807.
224. FRØYSHOV, Stig Simeon R., „Greek Hymnody”, în *The Canterbury Dictionary of Hymnology*, 2013.
225. GRUMEL, Venance, „Images (Culte des)”, în: *Dictionnaire de Théologie Catholique*, VII/1, 1927, col. 766–844.

ARTICOLE DIN VOLUME

226. BAHIRM, Dragoș, Pr., „Andrei Criteanul, sfânt și imnograf al Bisericii. Studiu introductiv”, în vol. *Sfântul Andrei Criteanul. Scrieri I. Viața Sfântului Andrei Criteanul în izvoare. Canoane la sărbători*, Ed. Doxologia, Iași, 2023, pp. 11-50.
227. BAHIRM, Dragoș, Pr., „Note introductive la catehezele Sfântului Teodor Studitul”, în vol.: SFÂNTUL TEODOR STUDITUL, *Catehezele mari – cartea a II-a*, trad. de Laura Enache, Studiu introductiv de Julien Leroy, tradus de Daniela Bahrim, Ediție îngrijită de Pr.Dragoș Bahrim, Ed. Doxologia, Iași, 2018, pp. XIX-XXXII.

228. PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Înțelesul și folosul Canonului cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul”, în vol. *Sf. Andrei Criteanul, Canonul cel Mare*, EIBMO, București, 2019, pp. 5-14.
229. SAVA, Viorel, Pr., „Cultul divin ortodox, o Cinzecime perpetuă”, în: Pr. Viorel SAVA (ed.), „*În biserica slavei Tale*”, *Studii de teologie și spiritualitate liturgică*, vol. 1, coll. *Episteme* 8, Iași, 2012, pp. 9-14.
230. SAVA, Viorel, Pr., „Dimensiunea eshatologică a cultului divin ortodox”, în: Pr. Viorel SAVA (ed.), „*În biserica slavei Tale*”, *Studii de teologie și spiritualitate liturgică*, vol. 3, coll. *Episteme* 8, Iași, 2012, pp. 122-134.

RESURSE ONLINE

231. ***, *Rugăciunea pentru mântuirea celor adormiți*,
<https://doxologia.ro/rugaciune-pentru-mantuirea-celor-adormiti> (accesat la 11 februarie 2026).
232. „Daniel”, PmbZ#1231, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ12324/html?query=%28%28Daniel+Studites+%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).
233. „Demetrios”, PmbZ#1306, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ12402/html?query=%28%281306%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).
234. „Isidoros”, PmbZ#3516, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ14662/html?query=%28%28Isidoros+Studites+%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).
235. „Michael”, PmbZ#5096, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ16274/html?query=%28%28Michael+Studites+%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).
236. „Nikodemos”, PmbZ#5532, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ16716/html?query=%28%28Nikodemos+Studites+%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).
237. „Nikolaos”, PmbZ#5576, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ16761/html?query=%28%28studites%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).
238. „Petros”, PmbZ#6079, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ17277/html?query=%28%28Petros+Studites+%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).

239. „Philipos”, PmbZ#6175, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ17375/html?query=%28%28%236175%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).
240. „Prokopios”, PmbZ#6374, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ17576/html?query=%28%28Prokopios+Studites+%29%29> (accesat la 11 ianuarie 2026).
241. „Stephanos”, PmbZ#7078, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ18302/html?query=%28%28Stephanos+Studites+%29%29> (accesat la 11 ianuarie 2026).
242. „Symeon”, PmbZ#7203, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ18430/html?query=%28%28Symeon+Studites+%28Hymnendichter%29%29%29> (accesat la 10 ianuarie 2026).
243. „Theosteriktos”, PmbZ#8394, <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ19659/html?query=%28%28Theosteriktos+Studites+%29%29> (accesat la 11 ianuarie 2026).
244. *Acta Sanctorum*, Februarii, ad diem 4 februarii, *Vita S. Nicolai Studitae*, consultată online la https://www.heiligenlexikon.de/ActaSanctorum/4.Februar.html?utm_source=chatgpt.com (accesat la 9 ianuarie 2026).
245. *Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit*, s.v. Arsenios, nr. 627, consultat online la: <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ11715/html?query=%28%28627%29%29> (accesat la 9 ianuarie 2026).